

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:5 – Sayı:15 - Şubat 2021

koynunda büyüdüük

Nilüfer GÖLE, SEKÜLER VE DİNSEL: AŞINAN SINIRLAR,

Çeviren: Erkal Ünal Yayınevi: Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s.169.

DOI: 10.33404/anasay.856277

Çalışma Türü: Kitap Tanıtımı¹

Gülay ORUÇ*

Nilüfer GÖLE EHESS Sosyal Bilimler Akademisi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir. Araştırma konuları arasında kamusal alan, sekülarizm, modernite, İslam'ın kamusal tezahürü yer almaktadır. Avrupa Kamusal alanlarında İslam etrafında ortaya çıkan kültürlerarası çatışmaları incelemektedir. Göle, sosyolojik yaklaşımı modernitenin Batı-dışı bir perspektiften bakarak modernliğin tanımlarındaki Avrupa-merkezçiliğini eleştirisini yapmayı amaçlamaktadır. Yakın dönemde seküler modernliğin ve ona ait iktidar alanlarının ciddi bir sorgulama ile karşılaştığını, bu sorgulama ve karşılaşmanın en belirgin biçimde ortaya çıktığı yerin Avrupa olduğunu, İslam'ın Avrupa'daki varlığının hem Avrupa'nın hem de Müslümanların kendi benlik temsillerini dönüştürdüğünü dile getiriyor.

Nilüfer Göle, daha önce derleme eser ve dergilerde yayımlanan çalışmalarını bir araya getirdiği kitabında, yedi farklı makalesine yer vermiştir.

Kitabın bölümlerine bakıldığında;

1. Seküler- Dinsel Sınırlar: Benlik, Devlet ve Kamusal Alan
2. Seküler Modernliğin Sorgulanışı

1- Makale Geliş Tarihi: 08. 01. 2021 Makale Kabul Tarihi: 26. 01. 2021

* Arş. Gör. İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gulaycelik@esenyurt.edu.tr, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2295-0544>

3. Seküler İktidar Alanları: Medeniyet, Mekân ve Cinsellik
4. Laiklik ile Avrupa İslam'ı Arasında Müzakere
5. İslamın Görünürlüğü
6. Sanat, İslam ve Kamusal Kültür (Viyana'da Türk Lokumu)
7. Avrupa'nın İslam ile İmtihanı(Hangi Gelecek?)

Göle “*Seküler –Dinsel Sınırlar: Benlik, Devlet Ve Kamusal Alan*”, adlı kitabın ilk makalesinde seküler- dinsel ayrımının önemine değiniyor. Son yıllarda sekülerizmin değişimini ve yeniden değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Sekülerizmin tek bir modelinin olmadığına birden çok sekülerizmin olduğunu söyler ve örnek olarak ise Hindistan ve Türkiye'deki sekülerizmden bahsediyor ve böylelikle Batı-dışı bir sekülerizime işaret etmektedir. Bu makalede sekülerizmin sadece Batıyı değil çoğulculuğu temsil etmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunu için farklı soy kütükleri, tarihsel seyirler, kültürel alışkanlıklar, siyasal oluşumlar karşılaştırmalı bir bakış açısı ile ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Sekülerizm batı modernliğine ve sömürgeciliğin hegomonik dayatmalarına daha yatkındır. Ancak bunun yanında Batı-dışı bir sekülerizmden söz edilebileceği belirtir. Fransa ve Türkiye örneklerinin farklılıkları ile birlikte ele almakta ve sekülerizmi medeniyetler arası karşılaştırma ile anlamaya çalışmaktadır. Bu bölümde Fransa ve Türkiye'nin soy kütüğü, dini yapısı, siyasal yapısı, tarihsel deneyimlerini ele almıştır. İki ülkenin de “Cumhuriyetçi sekülerizm” ilkesini benimsediğini ve kamusal hayatı dinsel unsurlardan uzak tuttuğunu ancak son yıllarda her iki devlette de kamusal alanlarda İslam'ın görünürlüğünün arttığını, seküler ve dinsel sınırların bozulduğunu ve her iki ülke arasında bir çekişmenin yaşandığını belirtmiştir. Bahsedilen bu görünürlük “İslami başörtüsü”dür. Batılı bir anlam yüklenen sekülerizm, İslam'la karşılaşmasıyla birlikte köklü bir değişim geçirmiştir ve artık birden çok sekülerizm olduğu görünür hale gelmiştir.

Göle çalışmasında Batı sekülerliği ve Batı-dışı sekülerliği ele almıştır. Sekülerliğin Avrupa modernliğinde dinden bağımsız, tarafsız ve evrensel bir gelişmenin olmadığını söyler ve Batı seküler modernlik modelinin evrenselliğini eleştirmektedir. Sekülerizmi açıklarken iki önerme ile düşünülebileceğini söyler. Bunlardan ilki sekülerizmin batının ürünü olduğu ve Hristiyanlar için

içkin ve Batı-dışı medeniyeler için yabancı bir ideoloji olarak görülebilir (Bernard Lewis İslam medeniyeti için bu tür iddiaları mevcuttur) ikincisi ise ilkinin aksine seküler ve batı özdeş olmadığını varsayarak sekülerin farklı tarihsel ve dinsel bağlamdaki çeşitli oluşumlarından bahsedilmektedir. İlki Batı seküler modernliğinin Türkiye ve Hindistan gibi ülkelerinin sekülerizmini görmezden gelmesidir. İkinci önerme ise Hinduizm ve İslam'ın dinsel yapıları ile ilişkili olarak, sekülerizmin nasıl çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Çoğu zaman Batı – dışı sekülerizm batının taklidi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Örneğin Türk sekülerizmi Fransız Laikliği doğrultusunda incelenmektedir. Ancak Göle sekülerleşme kavramının bir kopya olmasının ötesine geçip farklı toplumlarda dinsel, siyasal kolektif olarak nasıl şekillendiği üzerinde durmaktadır.

Göle, Dinsel- seküler ayrımını açıklarken üç aşamada ele almaktadır. Bunlar devlet-kamusal alan- benlik düzeylerindeki rekabetidir. Göle ulusal bağlamda sekülerizm modellerinden bahsetmektedir. Fransız, Türk, Amerikan, Hint sekülerizmi olarak örnek vermiştir. Örnekleri karşılıklı olarak ele alarak Hindistan – Türk sekülerleşmesini açıklamıştır. Hem Hindistan da hem de Türkiye’de sekülerleşme anayasada mevcuttur. Hint sekülerleşmesi dinsel çoğunluğun güvencesi olarak devlet tarafından ortaya konmuşken Türkiye’de sekülerleşmesi ise modern milliyetçiliğin güvencesi olarak ortaya konmuştur.

Seküler- dinsel ayrımın bir ulus- devlet tarafından olduğu kadar ulusötesi dinamikler ve göç ile yeniden şekillenmektedir. Örneğin Avrupalı devletler git gide daha fazla göç alarak çok dinli bir devlet haline gelmişlerdir. Avrupa’daki Müslümanlar artık dinin özgürleşmesi için talepte bulunmaktadırlar. Ancak Avrupa Birliğinde köken olarak Hıristiyanlık yatmaktadır. Bu durumda dinsel bir farktan mı yoksa “medeniyet” farkından mı bahsedilmektedir? Türkiye’nin Avrupa Birliğine girmek istemesi ile sekülerlik konusu tartışmaya açık hale gelmiştir.

Sekülerizm için devlet iradesinden bahsetmenin yanında bireyin kendi iradesini de içermektedir. Sekülerizm toplumsal hayattaki pratikleri şekillendirmekte, özgürleşmekte ve cinsellik siyasetine de yön vermektedir. Batı-dışı bağlamda sekülerizm, Batı’nın “medeniyet getirme misyonu” ile bağlantılıdır. Müslüman bir kültürde “seküler bir habitus” geleneksel ve dinsel kültür içinde kadınların yeni hayat tarzlarını benimsemesidir. Başörtüsünün çıkarılması, karma eğitim modeli, erkek ile kadının aynı alanda sosyalleşmesi, erkekle ka-

dinin aynı haklara sahip olması gibi değişikliklerin yaşanması yeni hayat tarzının benimsenmiş olduğunu işaret etmektedir.

Göle'nin seküler benlik dediği şey kılık kıyafetteki değişiklik, kadınların kamusal alanda görünürlüğü, sosyalleşme alanlarının değişimin yaşanması olarak ele almıştır. Bu değişim doğal yolla ya da örtük olarak yaşanmaz aksine asimilasyon ya da Batı kültürünün “özümsemesi” ile benlik siyasetinin parçası olmuştur. Özellikle kılık-kıyafet usullerinin değişimi siyasal simgeler olarak atfedilir. Mustafa Kemal Atatürk ve Mahatma Gandhi bu iki lider kamusal alanda geleneksel- modern, seküler- manevi ayrımına dikkat etmişlerdir. Bu liderler benlik iradelerini kamusalda şekillendirmişlerdir. Atatürk kılık kıyafette modern tarzı temsil ederken Gandhi ise geleneksel Hint kıyafetini tercih etmiştir. Aynı zamanda kendini arındırmak için basit vejetaryen yemekleri yiyerek oruç tutmuştur. Atatürk ise kamusal alanda her türlü manevi faaliyetten kaçınmıştır. Göle'ye göre biri “dinsel itaatsizliği” simgeler iken diğeri “sivil itaatsizliği” simgelemektedir.

Küreselleşmeyle birlikte gerçekleşen ulus aşırı göçler sonucunda Avrupa'da yapılan cami inşaatları, minarelerin uzunluğu gibi İslam'ın dinsel göstergeleri Avrupa kamuoyunda rahatsızlıklara yol açmaktadır. Ayrıca okullar, hastaneler, yüzme havuzları, mezarlıklar dinsel-seküler ayrımın problemlendiği alanlar haline gelmektedir. Dolayısıyla Göle'ye göre, bu diyalektik süreç seküler-dinsel ayrılığını bozulmakla birlikte benlik, devlet ve kamusal alanda hem çatışma hem de yeni birleşimlere yol açmaktadır.

Göle ilk makalesinde seküler kavramının tek bir ülke için değil çoğulcu bir sekülerlikten bahsedilmesi gerektiğini savunur. Avrupa'daki sekülerliğin yanında diğer (Türkiye, Hindistan vb.) ülkelerde de bir sekülerleşmenin olduğunu ve her bir ülkenin kendi seküler kavramı ile açıklanabilmesi gerektiğini söylemektedir. Diğer değindiği önemli bir nokta ise seküler- dinsel ayrımıdır. Bu ayrım dini öğelerin(özellikle İslamiyet'in görünür hale gelmesi ile) kamuda görünür hale gelmesi ile git gide kaybolduğunu belirtmektedir.

İkinci makalesi “*Seküler Modernliğin Sorgulanışı*” ında ise modernlik ile sekülerliğin değişimini ele alırken genel olarak dinin özelden ise İslamın görünürlüğüünün artması ile oluşan yeni itirazlarla karşı karşıya olduğunu belirtmektedir Göle. Son yıllarda Avrupa'da Müslüman göçmenlerin taleplerinin

artması İslam Avrupa'nın yerli ögesi haline gelmeye başlamıştır. Bu durumu İslamın Avrupa'da "yerli yurtlulaşması" olarak yani Avrupalıların yerlileşmesi olarak düşünüldüğünde Avrupa'nın seküler modernliğine uyan bir asimilasyon gözlemlenmemektedir. İslam'ın Avrupa'yla karşılaşması ile sekülerlik yeniden şekillenmiştir. Göçmenler, kadınlar farklı grupların kendi benliklerini korumak ve temsil etmek için İslam'ı seçmeleri Batılı seküler modern toplumlarda sorun teşkil etmektedir. İslam sadece şarkiyatçılar, ilahiyatçılar ya da bu konuları ele alan uzmanların alanı olmaktan çıkarak siyaset bilimi, sosyoloji, antropolojinin araştırma konusu haline gelmiştir. Göle sosyolojik bağlamda "İslami araştırmalar" konusunu küreselleşme, kamusal alan ve toplumsal cinsiyet boyutları ile ele almaktadır. İslam kavramını bu şekilde ele alması Müslümanların gündelik pratiklerinin ve cinsel benlik tanımlarının modern Avrupa'nın kamusal yapısında Batı hegemonyasını sarsacağı ifade etmektedir. Küreselleşme ve İslam hakkındaki araştırmalar 11 Eylül olaylarından sonra artmıştır. İslamın tek bir ulus- devlet ile sınırlandırılmayacağı küresel bir mesele olduğu fark edilmiştir. Diğer önemli bir husus İslam'ın kamusallaşmasıdır. Bu durumda dinin özel alanda olmayıp kamusal alanda görünür hale gelmesi demektir. Üçüncüsü ise toplumsal cinsiyet ve cinsellik meseleleri örtünme Avrupa da önemli bir yer teşkil etmiştir. Örtünme Fransa kamu okullarındaki öğrenciler ve Almanya'daki öğretmenlerin tartışmaları neticesinde İslamın Müslümanlar ve Müslümanların sorunu olmaktan çıkmış Avrupa kamusunun meselesi haline gelmiştir. Bu durum Avrupa liberal demokrasiyi tehdit etmekte ve Avrupa'nın kültürel değerleri açısından da sorun teşkil etmektedir.

Küreselleşme ile insanlar bir birleri ile daha yakın temaslar kurmaktadır. Bir kişi için ben ve öteki, modern ile geleneksel, sömürgeleşen ile sömürgeleşen arasındaki sınırları bir nebze azaltmıştır. Bu durum ulusal endişelere, kültürel çatışmalara yol açmaktadır. Küreselleşme Müslümanların yaşam şeklini ve zihin dünyasını da etkilemiştir. Bu değişim sekülerleşme kavramını da etkilemiştir.

Dinin kamusal alanda görünürlüğüne sağlanma çabası ulusal bir sorun olmanın ötesinde ulusötesi kamusal tartışmalar halini almıştır. Buna örnek olarak Fransa'daki İslami örtünme hakkında kamusal tartışmalar, Danimarka'daki karikatür tartışması vs.

İslam Batılı feminizm saflarında yer aldığını belirtir Göle. Kamu okullarında dinsel semboller giymek, Avrupa da camiler inşa etmek, işyerlerinde namaz

odalarının olması, Avrupa’da kamusal mekânlarında İslam’ın varlığının örneği olarak düşünülebilir. İslam’ın Avrupa’daki varlığı dini siyasetin gündemi yapar ve özel- kamusal alandaki yapıyı da etkiler.

Kadının örtünmesi kamusal alanda dışılık ile cinselliğin başka şekillerde ilişkilendirilebileceği belirtmektedir. Kamusal alanda unisex kadın varlığından söz ederken mahrem kadın olarak örtünen kadında yer almaya başlamıştır. Göle ‘ye göre İslami örtünme seküler feminizminin bir çağdaşdır. “Kamusal İslam” dinsel ile seküler arasındaki karşıtlıkları belirsizleştirmekte, yeni birleşimleri beraberinde getirmektedir.

İkinci makalede Göle İslam’ın Avrupa’da görünürlüğünün artması ile modern seküler kavramını tartışılır hale geldiğini belirtmektedir. Özellikle Müslüman kadının kamusal alanda görünür olmak istemesi modern seküler kavramının tartışmalarının artmasına sebep olmuştur. Makalede Müslümanlığın sadece Ortadoğu medeniyetlerini ilgilendirmekten çok küresel bağlamda ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Üçüncü makalesi “*Seküler İktidar Alanı: Medeniyet, Mekân ve Cinsellik*” Göle, İslam’ın gün geçtikçe kamusal alanda daha fazla yer aldığını, modern değerleri daha fazla benimsediğini ve İslam’la modernlik arasında yeni bir ilişki tarzı oluştuğunu ileri sürmektedir. Ampirik açıdan ele alındığında, sekülerizm yönelik ilginin canlanmasının temelinde önemli ölçüde İslam’ın görünürlüğünün ortaya çıkması ile olduğu söylenebilir. Avrupa’da yaşayan Müslümanların dinsel talepleri olması ile sekülerizm hakkındaki tartışmaları canlanmaktadır. Sonuçta, Avrupa sekülerliği ve Müslümanlığın artık birbirinden ayrı ve birbirine kayıtsız olduğu düşünülemez; bugün ikisi yakın ilişki içine girmekte dönüşmektedir. Yani sekülerin günümüzdeki güçleri artık tek bir medeniyet içinde işlememektedir; medeniyetler arası bir karşılıklı konuşmanın konusu haline gelmiştir.

2003-2004 yıllarda Fransa’da başörtü tartışmaları ile “*sekülerizm bir kuşak parçasına indirgenemez*” lafi kullanılmıştır. Bu tabiri Göle göre hem doğru hem yanlış olduğunu savunmaktadır. Yanlıştır çünkü sekülerizm hakkındaki tartışmalar bir kıyafet, beden ve toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmaktaydı. Doğruydü çünkü Fransa toplumu bir yasa ile Cumhuriyetçi sekülerizm ilkelerini korumakta kararlıdır. Çıkan yasa ile Hıristiyanlar haçları, Yahudilerin kipları ve Müslüman kızların başörtüleri yani “göze çarptığı” düşünülen öğe-

ler yasaklanmıştır. Ancak bu yasa asıl başörtüsünün gündeme gelmesi sonucu çıktığı açıktır.

Türk sekülarizmi laiklik, siyasal ve otoriter yönleri ile ele alınmış olsa da modern sekülerin yerlileştirilmesi, benlik, etik ve estetiğe ilişkin İslami tanımların değiştirilmesi bağlamında köklü bir tarihe sahiptir. Sekülarizm devletin siyasetine, anayasasına, yasa yapısına etki ettiği kadar gündelik pratikleri de şekillendirmektedir. Türk laikliği sekülarizmin didaktik yönlerinin güzel bir örneğidir der ve ekler Göle Sekülarizm bir öğrenme, Batılı beden tekniklerini edinme sürecidir.

Cumhuriyet ile birlikte seküler mekânlar (opera ve bale salonları, dans salonları) açarak kadın ve erkeğin birlikte sosyalleşmesine olanak tanımıştır. Kamusal alanın sekülerleşmesinde Fransa ve Türkiye öne çıkmıştır. Göle’ye göre *‘her iki toplumda da sekülarizm Müslümanların Batılı yaşam dünyasına asimile edilmesidir’* der.

Başörtüsü ne zaman Türkiye için bir tartışma konusu haline gelmiştir? Ne zaman “Göze çarpar” hal almıştır? Diye sorguladığımda genç bir kadının başörtüsünü takmak istemesi ile göze çarptığını vurgular. Yani bir köylünün, göçmen bir işçi kadının, yaşlı bir kadının başını kapatması inancın ve geleneğin simgesi iken genç bir kadının başörtü takmak istemesi ile görünürlüğü ortaya çıkarmıştır. Günümüz başı kapalı kadın hem sofü hem kamusal olarak tarif eder Göle. Bu durum seküler için mekânsal bir ihlali oluşturmaktadır. Başörtülü kadının görünürlüğünün artması ve kendini kamusal alanda tanımlaması hem geleneksel ile sofü hem de seküler ile kamusal arasındaki sınırların kalkması demektir. Aynı şekilde örtünme bir aşağılık göstergesi olmaktan çıkıp saygınlık göstergesine dönüşmüştür.

Bir başka bağlamdan İslam göç ile birlikte ele alındığında göçmen önceki kuşakları taklit yoluyla öğrenmekten ziyade “entelektüel öğrenmenin” bir parçası olur. Çağdaş İslam aktörlerine göre de eğitim yolu ile edinilen bilgi taklit yolu ile edinilen bilgiden daha değerlidir. İslami bilginin edinilmesi ile birlikte gündelik yaşam pratiklerine dönüşmesi normaldir. Örneğin dua etme, edep, beslenme alışkanlıkları, başını örtme gibi. İslamın pratikleri için bir diğer örnek ise namaz kılmak için abdest almak gerekir bunun için bir mekâna ihtiyaç vardır aynı şekilde namaz kılmak içinde bir yere ihtiyaç vardır. Müslüman bir kadının namaz kılmak için başını örtmesi gereklidir. İşte tüm bunlar Müslümanlığı “görünür” kılmaktadır.

Küreselleşmenin yaşanması, İslamiyet'in Batı'da görünürlüğünün artmasına sebep olmuştur. Bu durum ise modern seküler kavramının tartışılmasına sebep olmuştur. Avrupa'nın ikinci büyük dini olan İslam'ın ilk olarak kadınların başörtüsü takması diğer dinlerden farklı kılmaktadır. Bir diğer husus Müslümanların ibadetlerini yapmaları için aynı zamanda mekâna ihtiyaçları vardır. Hem mekâna duyulan ihtiyaç hem de başörtüsü Avrupa'da yeni sorunları gündeme getirmiştir.

“*Laiklik ile Avrupa İslamı Arasındaki Müzakere*” adlı makalede ise İslam, Avrupa mekânının değişimindeki nasıl bir etkinliğe sahiptir. İslam'ın Avrupa modernliğini nasıl tecrübe ettiğini ve İslamın Avrupa modernliğine nasıl tecrübe edildiğini şekliyle konuyu ele almıştır. İslam'ın Avrupa'ya gelişi hem Müslüman kimliklerinin yeniden oluşumuna hem de Avrupa'nın benlik temsilinde bir değişim yaşanması anlamına gelmektedir. Müslümanlarla ile Avrupalılar arasında gerçekleşen eş zamanlı yakınlaşmanın düşmanca bir ilişki biçimini doğurduğunu ve istenmemesine karşın kamusal kültürün dönüşümüne yol açtığına değinmektedir.

İslamın Avrupa'ya girişi Batılılar üzerinde etkisi vardır şöyle ki Avrupa kamusal alanların üzerinde yükselen sekülerist, liberal ve evrenselci iddialara meydan okumaktadır. Müslümanlığın Avrupa da görünür hale gelmesi ile kültürel ve dinsel farklılıkların nasıl ele alınacağı büyük bir sorun teşkil etmektedir. Örtünme dinsel inancın bir simgesi midir? Örtünme kökten dincilik mi, kültürel kimlik mi yoksa toplumsal cinsiyet çerçevesinde beden siyasetini mi temsil etmelidir? Çünkü okul dersliklerinde haç, Hıristiyanlığa dair bir dinsel simge midir? Bu simgeler Müslümanlığın Avrupa'da artması ile önem kazanmış ve Avrupa'nın siyasal olarak nasıl bir yol izlemesi gerektiğinde etkili olmuştur.

Göle “İslamcılık son yirmi yılda dönüşüme girmiş, küresel ölçekte bir dolaşım yaşamış ve farklı kültürler ile karşılaşmıştır. Yeni oluşan İslamcılıkla Müslüman gençler, kadınlar, kültürel araçlar ortaya çıkmış seküler kamulara, yeni benlik temsillerine, değişen tüketim alışkanlıkları ile dindarlık biçimi yeniden şekillenmiştir. Göle “İslam'ın Kamulaşması” terimini kullanmış ve demek istediği; Müslümanlar seküler çoğulcu Avrupa kamularında, kendi dinsel fikirlerini ve varlıklarını ortaya koyarak bir tartışma ortamı oluşturmuştur. Bu durum kamusal alanda cinsiyet eşitliği, ifade özgürlüğü gibi tanımlamaları temelinden sarsmıştır.

Çağdaş İslam modernlik ile dinin iç içe geçmesinin sonucunda oluşmuştur. Dinsel aktörler modernliğin benliği, cinsiyet eşitliği, kamusal alan tanımlaması ve sekülerizme dair tanımlamaları eleştirmiştir. Kısaca İslam modernliğin kültürel alanlarını eleştirip tartışma konuları ortaya çıkarmaktadır. İslam sadece Müslümanların oluşturduğu medeniyet olmaktan çıkmış, modernliğe sahip çıkan Batı'ya karşı durmuştur. Burada temel konu İslam'ın Avrupa 'da görünürlüğüdür. İslam ile Avrupa aynı zaman ve mekânı paylaştıkça tek taraflı bir ilişki olmaktan çıkıp ikili ilişkiye dönüşmüştür. Bu her iki tarafta siyasal anlamda etkilediği için bir dönüşüm kaçınılmaz olmuştur. Bu durum Müslümanların Avrupa'daki varlığı başkalarını rahatsız etmekte, korku ve öfke yaratmaktadır. Yani tüm bunlar İslam ve Avrupa ilişkisinin kolay olmadığını sergilemektedir. Örneğin 2004 yılında THEO Vab Gogh 'un Fas kökenli bir göçmen tarafında öldürülmesi, göç ve İslam hakkındaki sorunların Avrupa bağlamında yeni görünümlere bürünmesine sebep olmuştur.(Theo Van Gogh, kendisi kamusal ünlü biri olan Hirsi Ali'nin senaryosunu yazdığı "İman" adlı filmin yönetmenliğini yapmıştır. Filmin senaryosunu yazan Ali, İslam'a yönettiği eleştiriler ile bilinen kişiliğe sahip Somali doğumlu Müslüman bir göçmen ve Hollandalı meclis üyesidir.)Film ise Müslüman kadınların özgürleşmesi için yapılmış ve İslami sınırları aşmıştır. Filmdeki Müslüman kadın Kur-an ayetlerini basitleştirip karikatürleştirmiştir. Bakıldığında filmin amacı Müslüman kadınların uğradıkları dinsel yasaklar ve baskıları eleştirmek iken aslında Müslüman kadının değer yargılarını küçümsemiştir. Filmin yapımcısının öldürülmesi iki farklı değer dizgesi arasında zorluklara sebep olmuştur. Bu vakadan yola çıkarak Göle Avrupa yurttaşlığı hoşgörü, kamusal alanda ifade özgürlüğü, kadınların özgürleşmesi, bireysel özgürlükler etrafında hareket ederken, İslami kamular ise dine küfür ve toplumsal cinsiyete ilişkin mufazakar tutumlar sergilemektedir. Bu vaka Hollanda'da ülkenin kamusal hafızasına kazınarak kamusala bir tartışma halini almıştır. Bu durum "bir terörist Amsterdam sokaklarında Hollandalı bir entelektüeli öldürmüş" şeklinde yer almıştır. Bu olay İslamın sadece Ortadoğu ile sınırlı kalmadığını, sadece Müslümanları ilgilendiren bir mesele olmadığını Avrupa kamuları içinde bir tartışma haline geldiği ve olaydan da anlaşılacağı üzere barışçıl ve rasyonel bir tartışma olmadığı göstermektedir. Ayrıca bu olay kültürel olarak uzak durmanın mümkün olmadığını göstermektedir.

Fransa'da ise kamu okullarında İslami başörtüsü ile başlayan ve Avrupa Birliği'ne girme ile devam eden bir tartışma ortamı bulunmaktadır. İlk sorun

Müslüman genç kızlar seküler kamu okullarına başörtüsü giyme hakkı var mıydı yok muydu? Türkiye Avrupa Birliği'ne aday olabilir miydi olmaz mıydı? Bu soruların cevapları Müslümanlar için belliydi Fransa okullara başörtüsü ile girilmeli ve Avrupa Birliği'ne aday olunmalıydı. Ancak Fransa cephesinde mesele olur denecek kadar basit değildi. Bir yandan sekülerizmi diğer yandan Avrupalılık değerine ilişkin bir tartışma ortamının oluşmasına sebep olacaktı. Bu konuda Türkiye'nin Avrupa'nın coğrafyasının, tarihinin, dininin bir parçası olup olmadığı tartışılmaktadır. Göle bu durumu; Türkiye Avrupa'nın kimliği karşısındaki olan "öteki" , İslami başörtüsü ise "baskıya maruz kalan cinsiyet" ile eşleştğini belirtmiştir.

Fransa 11Aralık2003 "Laiklik ve Cumhuriyet" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Raporda örgütlü gruplar dinsel haklar talep etmekteydi ve bu durum seküler devletin sorunu olmuştu. İslamcı grupların gelişiyle Fransız laikliği tehdit altına girdiğine ve Müslüman göçmen grubun baskıcı bir cemaat yapısına hapsediği düşünülerek sekülerizm ilkesinin bugünkü Fransız toplumunun çokkültürlü gerçekliğini kapsamında genişletilmesi gerektiği belirtilmişti. Fransa'nın 1905 yasasının artık yetersiz olduğu ve Fransa'nın ikinci büyük dini olan İslam'a alan açılması gerektiği kabul ediliyordu. Örneğin Fransa da Hıristiyanların kutladığı Noel ve Paskalya bayramının yanında Müslüman bayramının da ulusal bayram kabul edilmesi raporda yer almaktaydı. Fakat bu tür öneriler asla kabul görmeyeceği bilinmekteydi. Bu rapor sonucu başörtüsü yasaklanması uygulamaya konulmuş diğer öneriler kabul görmemiştir.

Fransa "göze batan" ve "belirgin" sıfatları da tartışmıştır. Ancak yapılan yoruma açıktı. Örneğin Fatma'nın eli, Davud yıldızları, Küçük haçlar, Küçük Kur-anlar uygundu. Tartışmanın başında "bir kumaş parçası" ile ilişkili olmayacağı tekrar edilse de asıl mesele Başörtüsüydü.

Göle bu makalesinde İslam ve Avrupa karşılaşmasının tek yönlü olmadığını, Avrupa'nın Müslümanları etkilediğini ve Müslümanların da Avrupa toplumu etkilediğini belirtmiştir. Müslüman bir başörtülü kadının Avrupa'da yaşamasını sekülerliğe tehdit olabileceğini, Avrupa toplumlarının da Müslümanları şekillendirebileceğine değinmiştir. Örnek verdiği film ile Müslümanlığın nasıl gözüktüğü ve verilen tepki ile de Müslümanların kendi dinlerine edilen küfür için adam öldürebildikleri, hoşgörüsüz bir anlayışın olduğunu bunun yanı sıra film ile ise Kadınların özgürleştirilmesi gerektiğine değinilmiştir. Müslümanlık

ile Avrupa toplumlarının filmdeki olay örgüsüne farklı bakış açıları ile bakılmıştır. Ancak burada önemli olan konu Müslümanlığın diğer ülkelerde de ciddiye alındığı ve alınması gerektiğidir.

Bir diğer makale ise “İslamın Görünürlüğü” son yirmi-otuz yıldır İslam Müslüman toplumları ve Avrupa toplumlarında bir şekilde daha görünür bir hale gelmiştir. İslam kendine ait bir kamusal alan oluşturmaya başlamıştır. Kamusal İslam, İslam hareketlerini makro siyasetten mikro pratiklere yöneldiğini aynı zamanda seküler kamusal alanın sınırlarını ve anlamlarını sarsmaktadır.

Çağdaş İslamcılık iki aşamadan bahsedilmektedir. İlk 1970’lerden başlayan 1979 a kadar devam eden İran İslam Devrimi, ikinci aşamada İslam dinsel devrimde çıkmış İslami aktörler modern şehirlerde, küresel iletişim ağları kullanan, kamusal tartışmalara katılan, piyasa kurallarını öğrenen yani seküler zamanın içinde yer alıyor. Göle’nin çalışmasında Millet Vekili Merve Kavakçı örneği ile sekülerleşme, başörtüsü, din bağlamında ilerlemiştir. 18 Aralık 1999’da yapılan genel seçinde, Cumhuriyet tarihinde ilk kez “Başı kapalı” bir Müslüman kadın(Fazilet Partisi İstanbul Milletvekili) meclise seçilmiştir. Önemli olan onun seçilmesinden çok meclisteki görünümü ve sunumuydu. 2 Mayıs 1999’da Kavakçı beyaz bir başörtüsü, uzun etekli döpiyes giyerek, kendinden emin bir tavır sergileyerek meclise girmiştir. Meclise girmesi ile bazı milletvekilleri özellikle DSP’li iki kadın milletvekili tarafından “Merve dışarı”, “mollalar İran’a” , “Türkiye laiktir laik kalacak” söylemleri ile karşı karşıya kalmış ve yemin etmesine fırsat verilmemiştir. Kavakçı’nın taktığı başörtü yazılı yasaları sarsmış gerek milletvekillerini gerekse kamuoyunu kızdırmıştır. Seküler kadın örgütleri mitingler düzenlemiş “İslamın temel ideolojik üniforması” diye nitelendirip kınamışlardır. Türkiye medyasında ise “ajan provokatör” diye yansıtılmış ayrıca İran ve Libya gibi yabancı güçler için çalışmakla suçlanmıştır. Kavakçı’nın milletvekili olduktan sonra ABD vatandaşı olduğu öğrenilmiş ve bir başka pasaportunun olduğunu beyan etmediği içi, yetkililer Türk vatandaşlığından çıkarmak için bahane üretmişlerdir.

Merve Kavakçı’nın portresi, İslami açıdan bir temsil aynı zamanda kendine özgüdür. Şöyle ki Merve kavakçı 1980’lerden itibaren başörtüsü ile üniversite eğitimi hak etmeye çalışan diğer Müslüman kadın öğrenciler ile aynı toplumsal dinamikler izlemişlerdir. Türkiye’de başörtüsü yasak olduğu için Texas üniversitesinde okuyarak bilgisayar mühendisi olmuştur. ABD ‘ de yaşamış ve

iki çocuğa sahiptir. Ürdün asıllı kocasından boşanarak Türkiye'ye dönmüş ve İslam yanlısı partinin üyesi olmuştur. ABD'de yaşaması sebebi ile modern hayatın imkânlarından faydalanmış ve iyi derece İngilizce öğrenmiştir. Kavakçı'nın yaşam şekli onu Müslüman kadınlarından ayırarak yüzü Batıya dönük, seküler seçkinlerine yaklaştırmıştır.

Türkiye'de başörtüsü siyasal bir simge haline getirildiği düşünülmektedir ve onu takma arzusu tarafsız olarak gözükmemektedir. Başörtülü anneanneler, nineler için başörtüsü bir sorun değildir evinin önünde oturmak başörtüsü ile vakit geçirmek İslam'ın gereği olarak görülürken kamu alanlarında başörtüsünün görünür hale gelmesi siyasal olarak düşünülmüştür. Çünkü artık yaşlı insanlar değil genç üniversite eğitimi gören kadınlar bile isteye başörtüsü takmaktadır. Bu durum modern toplumlarda huzursuzluğa sebep olmaktadır. Bu huzursuzluğun sebebi bedensel, gözle görülebilir ve mekânsal olmasıdır.

Kavakçı hem bu topraklardadır hem de yabancısıdır. Halktan gelmesi başörtüsü tercih etmiş olması yerli ancak henüz modern olmamış Türkiye'yi anımsatmaktadır. Oysa aldığı eğitim, siyasi duruşu ile bir o kadar moderndir. Hem İslami geleneği hem de modern benlik temsilinin sınırlarını aşar. Bu durum sekülersitlerin kafasını karıştırmış ve rahatsız etmiştir. Sonuç itibari ile örtünme zayıf bir durum değil güçlü bir şekilde vardır. Bunu sorun olarak görenler başörtüsünün masum değil "siyasal simge" olarak nitelendirmektedir.

Modernleşme ile kadınların daha görünür hale gelmesi, karma eğitim sisteminin mecburi hale gelmesi, kadın için seçme seçilme hakkı verilmesi, İslami aile hukukunun görünürlüğünün azalması anlamına gelebilir. Bu durum modern seküler yaşam tarzını tanımlar ve İslam tarafından toplumsal cinsiyet rollerinde köklü değişime işaret eder. Başka bir deyişle İslami bağlamda sekülarizm, kadınların dinden "özgürleşmesi", başörtüsünün çıkarılması ve ortak alan kullanımının artması (kadın-erkek) modern yaşam anlamına gelir. Kadınlar, iç-dış, kamusal-mahrem olarak toplumsal bütünün simgesidir. Sekülarizm cinsiyetleştirilmiştir, bedensel ve mekânsal olarak modernleşme gerçekleşmiştir. Meclis, okul, işyerine ilaveten plajlar, sinema salonları, kafeler, parklar modern benlik temsilinin akanları haline gelmiştir. Bu yerler bireylerin kendi içinde yeni benlik temsilleridir ki buralarda giydikleri kıyafetler, bedensel duruşları, estetik ve kültürel beğenilerini ortaya koyarlar.

Merve Kavakçı ile İslam'ın görünürlüğünün değiştiği, sekülerleşme kavramının yeniden incelenmesi gerektiği üzerine durulmuştur. Merve Kavakçı ba-

şörtlü ancak bir o kadar da modern insanı temsil etmektedir. Bu yaşanan olay sonrasında İslami görünürlüğün Türkiye’de arttığı ve tartışıldığı konu olarak ele alınmıştır.

Başka bir makalesi “ *Sanat, İslam ve Kamusal Kültür: Viyana’da Türk Lokumu*” İslam, Avrupa’nın yeni bir kamusal kültürünü oluşturmaktadır. Evrensel bir din İslam ile tarihsel bir oluşum olan Avrupa bunlar arasında ilişki kurmak zordur. Ancak son yıllarda gündelik pratikler ve siyaset düzeni giderek geçirgenleşmiştir. Avrupa’da yaşayan Müslümanlar seküler yaşam tarzına alışmaya çalışırken Avrupalılar ise Müslümanların din ve kültür farklılıkları karşısındaki talepleri ile karşı karşıyadır. Bu karşılaşmalar aynı zamanda etkileşimi de içermektedir.

Avrupa’nın kamusal kültürünün Müslümanlar ile örtüşmemesi yeni çatışmalara sebep olmaktadır. Görsel sanatlar kültürlerarası bir çatışma alanı olduğu kadar bir alışveriş alanıdır. Göle buradan yola çıkarak 2007 yılında Viyana’daki bir müzenin kamuya açık bahçesinde, Alman sanatçı Olaf Metzel’in “Türk lokumu” isimli heykelini bu bağlamda ele almıştır. Bu heykel başörtülü çıplak bir kadını temsil etmektedir.

Türkiye’nin Batılılaşma süreci Türk toplumunun İslami kültürel değerlerini bırakmaya ikna etmiş değildir. Avrupalıları Türkiye’yi Avrupa Birliğine de katmaya ikna etmiş değildir. Tam aksine Türklerin Avrupa’daki varlığı bir hınç uyandırmıştır. Türkiye’yi kabul etmek demek sınırların belirsizleşmesi olarak düşünülmektedir. Aynı durum Meksika içinde geçerli olmakta. Avrupa demek medeniyet ile eşanlamli hale gelmiş. İslam kültüründen farklı bir medeniyetti. Türkiye’nin 2002’de Avrupa Birliğine üyelik hakkı tartışılmış, ilk olarak bunu dillendiren ise Fransa idi. Farklı bir yaşam tarzı, farklı bir yaklaşımı “Avrupa’nın sonu” olarak görmekte ve bu tartışmalar Avrupa sınırı ve kimliği hakkındaki tartışmalara dönüşmüştü. Türkiye’nin üyeliği, Fransa da başörtü tartışmasını, Almanya da namus cinayetlerini, Danimarka da karikatür krizini bu konular çerçevesinde ele alınmıştır.

Müslümanlar ile Avrupalılar arasındaki ilişki kamusal kültürün dönüşümüne sebep olmaktadır. Göle bunu bir kadın heykeli üzerinden değerlendirirken; başörtüsü dışında hiçbir kıyafeti bulunmayan, Bronz renkte, doğal büyüktedir. “Türk Lokum”u şehirde yaşayan Türk göçmenlerin hiç hoşuna gitmemiştir. Bazı göçmenlere göre Türk kadını aşağılanıyor, bazılarına göre ise ulusal grup hedef

alınmaktaydı. Türk cemaatinin hoşuna gitmeyen bu heykelin kaldırılmasını talep etmişlerdir. Birkaç ay sonra ise heykel sökülüp çimlere atılı bulunmuştur. Heykele zarar veren iki Türk göçmen olduğu varsayılmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi Müslüman göçmenlere değil Türk göçmenlere bir göndermeydi. Ardından Türk burjuvasından bir genç heykeli kendi özel koleksiyonu olarak İstanbul'daki müzeye katmak üzere satın almıştır. Bu hareket kendi soydaşlarına yapılan hoşgörüsüzlüğe karşı çıkma çabası olabileceği gibi, “performatik eylem” (arzu edilmeyen nesneye sahip olma) olarak da görülebilir. Bu kişi hem sanatsal ifade özgürlüğünü desteklemiş ve de kamusal tartışmaya da dâhil olmuştur. Heykelin zorla kaldırılmasından sonra aynı müzede 2008 de Göle'ninde dâhil olduğu bir projede “Örtünme Üzerine Dipnotlar: Mahrem” adlı yeni bir sergi düzenlendi. Viyana'dan İstanbul'a gelen sergi başörtüsü tartışmasının uzantısı olarak kamusal-özel alan ayrımını geniş bir bakış açısı ile ele aldı. Bu sergi ile “Türk Lokumu” sergisinin üzerinin örtüldüğünü düşünenler olmuştur ancak Göle serginin maksadının bu olmadığını belirtmektedir. Toplumsal cinsiyetin içselliğini gündeme getirmek, önceki sergideki çıplak heykel ile bağlantılı olarak bakılıp yeni bir boyut kazandırmaktır Göle'nin amacı. Buradan yola çıkarak başörtüsü sadece Müslümanları ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış herkesi ilgilendiren yani tüm Avrupalıları ilgilendiren bir kamu sorunu haline gelmiştir.

Göle heykeli ele aldığında Viyana'nın merkezinde bir kamu bahçesinin ortasında yalnız başına duran bir Türk kadını, bir Müslüman(Başörtüsü) temsil etmektedir. Müslüman kadın örtüsüz bedeni ile kamusal alanda İslami emirlerle çelişmektedir. Kadınlar iffetlerini korumak için bedenlerini kapatmaktadır. Kadının heykelinin kamusal alanda açık olarak bulunması dinsel emirlerin ihlal edilmesi anlamına gelmektedir ve örtünün anlamının kaymasına sebep olmaktadır. “Türk Lokumu” bir kadınla ilişkilendirilmesinde altında Şarkiyatçı bir jestin yattığını söyler Göle. 15. Yy'dan beri popüler bir Türk tatlısı olan lokum Doğu çarşısı İngesini ve bu çarşıdan alınabilecek hazları akla getirir. Oysa heykel bu duyguyu vermediğini belirtir Göle onun yerine işçi göçmeni akla getirdiğini söyler. Bir başka açıdan bakıldığında heykelin bahçede olması, kadınların mahrem hayattan dışarı çıkması ile bağlantılı olarak yorumlanmıştır. Göçmen Müslüman kadın örtülüdür ancak kamusal alanda görünürdür. Heykel geçmiş ile bugünün, birbiri ile çelişen düzenleri arasında kalmış bu yeni simanın oluşturduğu gerileme işaret etmektedir.

Müslüman göçmenler ve Avrupa kamusal alanı arasında ortaya çıkan farklılık ve karşıtlığı göstermeye çalışır. Göle'ye göre Avrupa kamusal alanının sınırlarını net olarak çizmek mümkün değildir. Kamusal alan belirli normlar, değerleri olan yerleşik bir yapı değil devam eden diyalektik bir süreçtir. Bu kamusal alan, etkileşim, karşılaşma, ihtilaf ile yeni bir örüntü, harita yaratmakta, Walter Benjamin'in deyişiyle bir takımyıldızı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Avrupa ile İslam arasında kamusal alandaki çarpışma ve etkileşim, birbirinden belli şeylerin ödünç alınmasıyla birlikte yeni takımyıldızlarını oluşturmaktadır.

Son makale ise “*Avrupa'nın İslamla İmtihani: Hangi Gelecek*” dir. Türkiye'de yer alan İslamcılığı ve sekülerist bağlamda İslami hareketleri, çağdaş İslam ve onun kamusal hayattaki artan gücüne Avrupa Birliği süreci, Avrupa perspektifinin Türkiye'deki işleyişine ve Avrupa deneyimine yoğunlaşmaktadır. Göle, Türkiye'nin Avrupa demokrasilerine benzer alana yönelmesini dört somut örnek üzerinden ifade etmektedir. Birincisi, Türkiye siyasi sisteminde AKP gibi bir partinin iktidara gelişiyle gerçekleşen dönüşüm. İkincisi, Avrupa'da yaygın olarak benimsenen idamın kaldırılması, üçüncüsü 1 Mart 2003'te Meclis'te ABD'nin Irak saldırısının Türkiye üzerinden yapılmasının reddedilmesi. Dördüncüsü ise, bir tabu haline gelen Ermeni sorununa dönük olarak atılan olumlu adımlar.

Göle bu kitabında toplamış olduğu yedi makalede genel hatları ile Modernliği, sekülerizmi İslam ve Avrupa'yı karşılaştırmalar ile açıklamaktadır. Yaptığı çalışmalarda olaylara farklı perspektiflerden bakmış ve incelemiştir. İslam'ın Avrupa da görünür hale gelmesinin neden olduğu sorunları Müslümanlar ve Avrupalılar bağlamında ele almıştır.

Mustafa KAYA

**18. YÜZYILDA ANKARA'DA TİFTİK İPLİĞİ VE SOF TİCARETİ YAPAN YABANCI TACİRLERE
YÖNELİK KANUNSUZLUKLAR**

Şuayp ATEŞ

**1075-1099 / 1664-1688 TARİHLİ ANONİM BİR ESERE GÖRE II. VİYANA SEFERİ'NDE
OSMANLI ORDUSU**

Fatih KIYICI

**DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ (1950-1960) ERZURUM KAMU YATIRIMLARINA BİR ÖRNEK:
TORTUM HİDROELEKTRİK SANTRALİ**

Fevzi Rifat ORTAÇ - Ali KURT - Meriç KILINÇ

**ÖĞRETİM ELEMANLARININ KALİTE GÜVENCESİ ALGISININ ÖLÇÜMLENMESİ, BİR VAKIF
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

İbrahim ÜNALAN

NECİB MAHFÛZ'UN TARİHİ ROMANLARINDA KADIN TİPLERİ

Işlay DOĞMUŞ - Sait YILDIRIM

ÇALIŞMA HAYATINDA YAŞLI OLMAK

Şuayip ÇELEMOĞLU - Alper ATICI

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL YAPILARINA BİR ÖRNEK: MALATYA GAZİ
İLKOKULU**

Nazan ÇİFTÇİ TOMBAL

MELİH CEVDET ANDAY'IN ŞİİRLERİNDE KULLANILAN DOĞA UNSURLARI

Cülay ORUÇ

NİLÜFER GÖLE, SEKÜLER VE DİNSEL: AŞINAN SINIRLAR

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

